2.2. Проблема збереження культурного суверенітету: досвід Канади

Серед країн, які мають позитивний досвід забезпечення національної згоди й порозуміння, можна з упевненістю назвати Канаду, країну, яка на початку XXI ст. демонструє доволі ефективну практику досягнення консенсусу в суспільстві. В епоху поширення гомогенних культурних та політичних цінностей підтримка культурної самобутності своєї країни виступає не тільки засобом захисту національної культури та ідентичності, а й основою для забезпечення національної єдності. Приклад Канади з її білінгвізмом та відчуттям небезпеки «культурного поглинання» з боку США є важливим та актуальним для України. Помітним явищем сучасного розвитку культури стала масова вестернізація світу за «американським зразком», тож вивчення канадського досвіду збереження свого культурного суверенітету виглядає цілком доречним.

Особливість Канади полягає у тому, що окрім наявності двох основних національних груп («англофонів» та «франкофонів»), кожна з яких намагається захищати власну ідентичність, культурний вплив США вважається відчутним зовнішнім фактором, який впливає на процеси в канадському суспільстві.

В історії відносин між Канадою та США були як позитивні, так і негативні епізоди. З одного боку, існують об'єктивні передумови для налагодження тісної співпраці між двома країнами. Проявом цієї тенденції стало укладання угод про створення зон вільної торгівлі з США (з 1989 р.), а згодом і з Мексикою (з 1995 р.). Означені угоди сприяли пожвавленню співпраці між сусідніми країнами та вплинули на інтенсифікацію контактів між їх суспільствами.

Водночас географічна близькість та подібність між канадським та американським суспільствами, відсутність значних відмінностей у релігії, культурі, мові не створюють суттєвих перепон для пожвавлення взаємодії між Канадою та США на рівні приватного сектору, медіа та сектору суспільних комунікацій. За цих обставин поглиблення регіональної інтеграції в Північній Америці активізує побоювання канадських політиків щодо загрози економічного та культурного поглинання Канади потужнішим економічним і культурно-інформаційним комплексом сусідньої держави.

Довгий час головною сферою контактів між Канадою та США була торгівля. Після Першої світової війни зближення Канади та США активізувалося і в інших галузях, зокрема у сфері оборони та культури. В контексті захисту від культурної експансії з боку США, важливими вимірами державної політики Канади, започаткованими в 1920-х рр., стали підтримка та захист канадського культурного суверенітету. В рамках цієї політики можна виокремити два головних напрями. Перший стосується забезпечення національної єдності всередині держави. Державна політика у цьому вимірі полягає передусім у створенні рівних умов для збереження та розвитку різних мов та культур в рамках політики мультикультуралізму. Другий напрям зорієнтований на захист канадського культурного суверенітету в контексті захисту від домінування американської масової культури. Ключову роль у цьому контексті відіграє система комунікацій та мовлення.

На законодавчому рівні перші заходи щодо забезпечення зв'язку в межах Канади були здійснені ще в другій половині XIX ст. Втім, найбільша активність спостерігалася з 1920-х рр. у зв'язку із виникненням низки приватних радіостанцій. Саме тоді набули актуальності питання захисту канадського культурного простору від впливу США, насамперед у сфері радіомовлення та кінематографу. З кінця 1920-х рр. канадський уряд почав запроваджувати заходи задля регулювання системи мовлення та встановлення контролю над проникненням США в цю сферу. Це було зумовлено тим, що для канадських приватних радіостанцій постали проблеми конкуренції за своїх слухачів з американськими радіостанціями. В 1923 р. була прийнята поправка до Закону про радіо та телеграф (1905 р.), яка надавала право на отримання ліцензій на мовлення в Канаді тільки британським підданим.

Цей захід був покликаний запобігти використанню американцями канадських радіочастот. Конкуренція в сфері радіомовлення вплинула і на видавничу справу.

У 1936 р. була утворена Канадська радіомовна корпорація. Згодом, у 1952 р., з початком телевізійних трансляцій, вона дістала назву Канадська Телерадіомовна Корпорація (Сі-Бі-Сі). На офіційному сайті Сі-Бі-Сі наголошується, що започаткування національного мовлення було викликано необхідністю забезпечити «канадську присутність на радіо, аби протистояти американському впливу і захищати канадську культуру». Сі-Бі-Сі забезпечувала загальнонаціональне суспільне мовлення, підготовку та трансляцію власної продукції, а також контролювала програми приватних каналів канадського радіо та телебачення.

Головну роль у процесах державного регулювання у сфері мовлення та захисту канадського культурного продукту відігравали декілька інституцій. Спочатку це була Сі-Бі-Сі, яка поєднувала функції мовної та регуляторної компанії, чим викликала незадоволення приватного сектору у телерадіомовленні. В 1958 р., відповідно до Закону про мовлення, була утворена Рада керуючих трансляцією, яка отримала право встановлювати норми, аби забезпечувати пріоритетність канадським програмам, що транслювалися національними та приватними компаніями. Мандат цієї Ради включав заохочення більш широкого використання «канадських талантів» і підтримки національного характеру системи мовлення.

У 1968 р., коли був прийнятий новий Закон про мовлення, Раду керуючих трансляцією замінила Комісія з питань радіо та телебачення. З 1976 р., у зв’язку із розширенням її повноважень (додався нагляд за системами телекомунікацій), вона отримала назву Канадської комісії з питань радіо, телебачення та телекомунікацій, яка діє дотепер.

Закон про мовлення 1968 р. закріпив політику двомовності та мультикультуралізму Канади. Мовлення англійською та французькою мовами було затверджено як форма збереження канадської культурної специфіки. Згодом питання французької мови декілька разів ставало предметом дискусії. Зрештою двомовність у системі мовлення Канади остаточно затвердилася з 1985 р., що було закріплено у прийнятих у 1991 р. поправках до Закону про мовлення (1968 р.). Серед прийнятих законодавчих актів варто згадати Закон про телекомунікації (1993 р.), в якому наголошувалося, що засоби зв'язку забезпечують «важливу роль у підтримці ідентичності Канади та її суверенітету».

Вплив американської масової культури розглядався урядовими колами як суттєва небезпека для збереження самобутності канадської культури. Значну проблему для Канади становив той факт, що економічно вигіднішою була купівля прав на трансляцію вже готового американського телевізійного продукту, ніж створення власного. Тому впровадження обов’язкових норм присутності «канадського контенту» на радіо та телебаченні стало одним із головних у контексті політики розвитку культури та збереження культурного суверенітету Канади. У 1958 р. було впроваджено перші квоти на «канадський

контент», а у 1971 р. були презентовані його уточнені критерії та норми (так звана система *MAPL*), згідно з якою в радіоефірі мало бути 25% музики канадського походження. В 1980-х рр. цей відсоток збільшився до 30% і продовжував зростати. Нові радіостанції, які почали відкриватися та отримувати ліцензії на мовлення з 1999 р., мали транслювати 35-40% «канадського контенту».

Для телевізійних мовників була встановлена квота в 60% щорічного вмісту продукції канадського походження та 50% – впродовж прайм-тайм (з 18.00 до опівночі). З 2011 р. норми для приватних телеканалів були трохи знижені – до 55% щорічного контенту, у той час як для державного мовника Сі-Бі-Сі норма в 60% залишилася без змін.

В контексті посилення економічної інтеграції між США та Канадою в межах об'єднання НАФТА, яка активізувалася після підписання угод про вільну торгівлю, питання захисту канадської культури вважалося одним з пріоритетних. Так, у 1995 р. уряд Канади визнав просування канадських цінностей і культури на міжнародному рівні одним з головних елементів канадської зовнішньої політики. Важливим механізмом сприяння розвитку канадської культури було визнано політику «м'якої сили» як засобу та інструменту канадської зовнішньої політики. Її складовими вважаються програми економічної та гуманітарної допомоги, розвиток торгівельних і науково-технічних контактів, співпраця з академічними та університетськими колами, представниками громадянського суспільства зарубіжних країн тощо.

Втім, головні заходи, пов'язані зі збереженням культурного суверенітету Канади, плануються та здійснюються всередині країни. Державна політика Канади у сфері телерадіомовлення від самого початку містила дві головні складові: «протекціоністську» – підтримку канадських приватних та національних компаній у їх конкуренції з американськими компаніями, та «культурницьку» – сприяння наповненню канадського ефіру власним культурним продуктом («канадським контентом»). З початку XX ст. в цій політиці можна виокремити три умовні періоди:

- в 1920-х – середині 1950-х рр. політика федерального уряду здебільшого полягала в підтримці канадських телерадіокомпаній на противагу проникненню американських компаній у мовний простір Канади;
- з кінця 1950-х рр. до початку XXI ст. на перший план вийшли проблеми «канадського контенту» та підтримки власного культурного продукту;
- в умовах глобалізації на початку XXI ст. до цих складових додалися заходи державного регулювання щодо впровадження сучасних інновацій у системі масових комунікацій.

В 1999 р. були ухвалені перші рішення, пов'язані з регулюванням використання Інтернету, поширення якого вважалося стимулом і запорукою єдності канадського суспільства. Слід звернути увагу на те, що державна політика у цій сфері спрямована не тільки на захист канадського національного суверенітету, а й на скоординовані дії держави, приватного сектору і громадських організацій, що мають сприяти зміцненню національної єдності. Однією з останніх інновацій державної політики Канади у сфері мовлення є

сприяння місцевим громадам у доступі до сучасних комунікацій та забезпечення доступу усіх канадців до високоякісних місцевих новин за допомогою новітніх цифрових технологій.

Збереження культурного суверенітету Канади інституційно забезпечується через функціонування спеціальних установ. Центральну роль відіграє Міністерство з питань канадської спадщини, утворене в 1993 р. Воно відповідає за збереження, підтримку та розвиток мистецтва, культури, медіа, телекомунікацій, офіційних мов, а також прав жінок, спорту та мультикультуралізму. До основних напрямів роботи міністерства належать: фінансування різноманітних програм та проектів, які зорієнтовані на підтримку культури, історії, спадку, спорту та офіційних мов; організація урочистих заходів, присвячених пам'ятним подіям з історії Канади; популяризація інформації про державні символи Канади, її історію та державний устрій; надання доступу до об'єктів культурної спадщини, забезпечення їх збереження та вивчення; розробка культурної політики всередині Канади; підтримка діяльності національних музеїв, архівів та бібліотек; робота з іммігрантами з метою прискорення їх адаптації до нового суспільства.

Слід відзначити, що канадці сприймають питання підтримки своєї культури та «канадського контенту» не тільки з позицій суто розвитку культурної сфери. В багатьох урядових документах на цю тему присутня економічна складова. Наприклад, сфера культури розглядається не тільки як важлива для поширення канадської культури і місцевого контенту, а й у контексті створення нових робочих місць та залучення інвестицій із-зовні. Однією з форм підтримки та захисту культури, додатково до спеціальних законодавчих актів, є формування спеціальних фондів, покликаних надавати сприяння розвитку культурних проектів.

Канадська державна політика щодо підтримки культурного суверенітету Канади має комплексний характер. Вона передбачає низку взаємопов'язаних заходів, які спрямовані не тільки на створення сприятливих умов для розвитку канадської культури та поширення різноманітними каналами сучасного мовлення. Однією з характерних рис культурної політики останніх років стало поширення сучасних засобів масових комунікацій, втілення інновацій та поширення надбань канадської культури за межами Канади.